

I

Když starý Jokl — a byl to obr s hlavou tak holou, že se až svít hvězd mohl o ni třepit — ve své koželužské zástěře a páchnoucí celý tříslem šel s velkým plechovým džbánkem pro pivo k Zelené žábě, byl vždycky směšný: ten kovový džbán, třebaž značných rozměrů, vypadal v jeho veliké oráčské ruce vždycky titěrně. A stejně nepřírozeně to dopadalo, když od Zelené žáby šel ke Kotínkovi nakoupit čtyřikrát bůček po šesti krejcařích a jednou hořčice; jeho veliké, tříslem zahnědlé „pracny“ opíraly se přitom o mramorovou poličku na pultě tak upřímně, že se zdálo, jako by ji chtěly rozlomit. „Vajbrvirčoft“, zasykla za ním mladá krámská, rozkošné bílé děvče, krev a mléko, které bývalo na plesích a při bruslení sokyní dvou dcerek Joklových. Ználo jeho hanbu, znalo i slovo, kterým si z ní pomáhal a ulehčoval ten dobrácký obr, spoutaný a zaprodaný svými ženami. Ano, byl to Samson, kterému sice jeho Dalila neustříhla hřívý, poněvadž byl již v dvacíti letech [olysalý, ale který šlapal mlýnské kolo svého zotročení právě jako Samson legendární.

V pětadvacátém roce oženil se tenhle obr s droboučkou Katynkou, dcerkou měšťanskou, jak se pyšně nazývala, a s majitelkou koželužny, které se, bůhvíproč, říkalo „Leipzig“; lépe řečeno: *přiženil* se do té koželužny, a tím slovem bylo již naznačeno jeho závislostí, jeho jakési příživnictví. Velmi záhy si ochočila Katynka tohoto dobromyslného slona, který v mládí vojákoval ve Vídni a jenž hovořival podivnou hatmatilkou

česko-německou. Byl ještě s třemi jinými chlapíky tovaryšem u starého Fricka, který prožil před Joklem stejný osud; i on se přiženil do koželužny, i on byl zotročen dcerkou svého mistra, i on, druhdy vlk, nesl nyní na svém krku psi obojek; i on býval již předmětem posměšků měšťanských lidí, kteří nazývali koželužnu „babím hradem“, neboť co svět světem stojí, rodily se v koželužně jen dcery a vládly tam jen ženy.

Koželužna byla vždycky cosi jako včelí úl, jako včelí království, v němž plnili muži úlohu trubců; nebyli sice, když vykonali svou povinnost, vyštípání, nýbrž skoro hůře: zotročení; a v tomto otroctví museli robotit nejen na sebe, ale i na včelí královnu, co pravím? — na včelí královny, jimiž byly vedle ženy i jejich dcery. Odjakživa matka a dcery si v tomto domě výborně rozuměly a dělaly jednu frontu proti těm různým potřísněným a zahnědlým herkulům, kteří pracně vydírali z nepovolných prasečích i hovězích koží chleba pro své rodiny.

Ale teprve Jokl našel k označení své vlastní bídy podivné slovo „vajbrvirčoft“, důkaz, že byl filosof a že si své ponížení uvědomil. Když nafintěná žena strojila v neděli odpoledne svačtinu pro tlachavé sousedky a bábovka voněla na stole, u něhož nebylo místa pro Jokla, mávl starý jen rukou, procedil skrze zuby své „vajbrvirčoft“ a odcházel na dlouhou procházku k rybníku; a když mu dvanáctiletá dcerka ponejprv dala najevo, že páchne tříslovinou a nezná jemnějších způsobů, i na tu příhodu vzal své lakonické úslovi a vymazal jím ji ze své paměti, jako se smazává houbou slovo s tabule. A když ho po prvé přinutily, že šel místo mladší dcery se džbánem pro pivo k večeri, i s tímto zahanbujícím pocitem vyrovnal se týmž způsobem.

„Vajbrvirčoft“, to mu znamenalo zvrácení všeho pořádku, anarchii, úplné zpuštění. A to mu znamenalo dále: zde se nedá nic dělat, to je osud nebo dopuštění boží — tu se můžeš zachránit jen útekem. Ale on ovšem utéci nemohl, protože měl na krku obojek cti měšťácké, poněvadž si vzal za ženu „měšťanskou dcerku“ a ta mu stokrát denně připomínala řetízek, na který byl uvázán. Ale třeba byl již velmi zotročen, nevyhynula

112 v něm posud zcela touha svobody. A často, hledě za cikány, kterak mizejí v prachu silnice a střídají svá bydliště jako on své košile, povzdechl si z hlubin hrudi: „Ja, to je halt svoboda.“ A v těch chvílích se cítil natolik myslitelem nebo básníkem, že jim až záviděl, těm psancům a otrhancům, on, počestný usedlý měšťan z Ouporína.

2

Mladý vyčouhlý muž o ramenou poněkud dlouhých, klečkovité chůze, blondýn s modrýma očima až trochu vodnatýma, stál nějak rozklíženě a v rozpacích před Joklem. Byl to Petřík, tovaryš, kterého měl Jokl zvláště rád, poněvadž tento plachý hoch hrával na housle tak teskně, až se rozezpíval i smutek zavřený v hrudi Joklově jako pták v kleci, a starý Jokl pokyvoval přemítavě hlavou a mezi zuby drtil: „Ja, to je halt svoboda.“ „Ja, to halt z těch houslí pláče svoboda, které ustříhli křídla.“

A když slyšel někdy Petříka, jak to nabírá o figurálné mši na kruchtě nebo jak jindy vyhrává sólo na nějakém dobročinném koncertě v městském divadle, nikdy nemohl pochopit, proč tenhle hoch uvízl v jeho špinavém řemesle, v tom páchnoucím Leipzigu a nepustil se do světa jako přeletavý pták. Vždyť jeho přece nedrží na místě žádný „vajbrvirčoft“, krk jeho je posud prostý obojku, může si dělat, co chce.

„Co chceš ode mne, Petříku?“ podivil se Jokl, čta z tváře chlapecky jakési těžké a trapné rozpaky. „Chceš víc lónu?“

„Ne, pane Jokl, přišel jsem vám říct...“ a po novém zakoktání a zardění, „přišel jsem vám říct o ruku Madlenčinu.“

Madlenka byla mladší dcerka Joklova, vytáhlé, osmnáctileté žábě o špičatých uších, červených krabatých rukou a zvláštního pořouchlictví v zelenavých očích; byla to táž dcerka, která minila před několika lety, že „fotr smrdí tríslovinou a nezná panské móresy“.

„Jégrle!“ vykřikl starý a v údivu zapomněl se tak, až si plácl

113 po stehně svou širokou dlaní. „To je hrůza, co to mluvíš, hochu. Ale to nemůže být, vždyť je to ještě... ain frac.“

„Ale ne, pane Jokl,“ mínil Petřík, a jako by se škrtil při těch slovech, tak pomalu z něho lezla, „my se už máme s Madlenkou rádi skoro dvě léta...“

„Unsin ... a já o ničem nevím, no halt *vajbrvirčoft*. A ví o tom mutr?“

„To jest, my to budeme *musel* paní mutrli říct...“

„Proč budete *musel*?“

Hoch zrudl a nebyl s to vypravit ze sebe slova.

Starý jako by pochopil: „Na, *das ist mir eine hajkle G'sicht*. A já tě měl, Petříku, tak rád; na, halt člověk není nikdy dost moudrý. A abys věděl, *du bis mir ein lock'rer Vogl*... já ti tu holku nedám. Ty... ty jsi víc takovej frajkumštýř než řemesník. Sebereš jednoho dne své housle, necháš ženu ženou a pocigáníš se.“

A starý opravdu dlouho se vzpíral sňatku Madlenčinu s Petříkem. Ale ovšem: to by u nich nesměl být „vajbrvirčoft“, který tam byl. Muž u nich v Leipzigu nic neplatil. Byla to onuce, kterou ženy jen smýkaly, jen hadr, kterým vytíraly prach. Stará si nakonec dupla na Jokla, a ačkoliv mu byla skoro jen po pás, hle, ten obr tak přivykl svému jhu, že kapituloval dříve, než bys deset napočítal.

„A tak si tady dělejte, k čertu, co chcete. Já vím, že jsem tu jen páté kolo u vozu.“

Ale na svatbu Petříkovu nešel, nýbrž vyšel si, svou rozkoušanou americkou lulku v ústech, daleko za řeku a vrátil se domů podnapilý, což bývalo u něho vzácnou výjimkou. Dlouho nemluvil na Petříka a mnohem později odpovídal na jeho otázky jednoslabičně.

3

A věci se vyvíjely, jak se vyvinout musely.

Obojek byl vhozen na šíji ubohého Petříka a řetízek kovala

114 článek po článku, den co den, neznatelně skoro, avšak vytrvale Madlena. Už mu nezbývalo ani času na housle; tak dokonale byl zapražěn do výdělečné práce na „mutrli“, na Ninu a na Madlenu. Petřík se nepocigánil, Petřík se neprokázal frajkumštýřem, Petřík zahrňoval jako sciplá kočka v smradlavé zátoce koželužské, den ze dne smutnější, tupější a vypelichanější.

„*Vajbrvirčoft* zabila halt svobodu,“ mínil Jokl, když ho uviděl jednoho dne tak podivně pletoucího svýma klečkovitýma nohama.

„Du schaut mir schön aus,“ mínil sám sobě, „jako zmáchaný kocour.“

Ale netušil, že posledními slovy udeřil opravdu, jak říkal, hřebík na hlavičku. Petřík byl již opravdu vymáchan a vyplaven jak náleží v městských řečech a pomluvách. On již podědil po starém Joklovi plechový džbán a pletenou tašku, s kterou chodil na nákupy. Za ním již, a ne za starým Joklem kuckali se lidé smíchy, cedíce skrze zuby ne slovo „*vajbrvirčoft*“, nýbrž slovo „Madlena“. Až jednoho dne jeden dělnický výrostek, když se potácel po sobotní výplatě podnapilý ulicemi a když se mu Petřík na svých klečkovitých nohou dosti rychle nevyhnul, stříkl po něm jako slinou: „To je taky *jeden Madlenin*.“

Jako by ho vzal někdo holí po hlavě, tak bylo Petříkovi. V očích se mu zájiskřilo, desítky drobných náznaků a nápovědí splynuly v jedinou ohnivou čáru, která se mu zdrhovala kolem hrdla jako smyčka, z níž nebylo vysvobození. Ano, byl již *jeden Madlenin*, neboť Madlena měla jich již víc. Toto ženské faunisko opíjelo se muži jako jiní lidé kořalkou. Pelešila se s nimi skoro již na silnici.

Starý dlouho nic nevěděl, až jednoho dne utekla s potulným slejfiřem.

„Na, tohleto je pěkný *vajbrvirčoft*,“ a uplivil se daleko přes plot do zahrady. To byl jeho filosofický a zcela stručný puntík za celou historií. Vážil víc než cent a nikdo jím nepohnul.

Starý, nyní již na výměnku, hleděl tupě před sebe celé hodiny, vyhaslou lulku mezi prázdnými dásněmi.

Až jednoho dne dohasl skoro tak rychle jako jeho lulka. 115
Ležel celý den natažen na posteli, své temněhnědé, v třísele vymáchané ruce jako mrtvá vesla položené vedle těla; až k večeru, cítě, že se blíží jeho hodinka, zavolal si Petříka:

„Nichts für ungut, Petříku, *ich hab's vorausgeschaut*. Věděl jsem, jak to dopadne; a *proto* jsem ti ji nechtěl dát. Měl jsem tě na to moc rád.“